

2-9-24

དེ་ནས་ཡང་དྲང་སྲོང་ཡིད་ལས་སྐྱེས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་བྱས་སོ། གྲེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་རིག་པའི་ཡི་ཤེས་ལགས། ངོས་བབས་རྟགས་ཀྱི་གནས་ལ་ཇི་ལྟར་བསྐབ་པར་བཤོ། འཚོ་མཇུག་སྐྱབ་པའི་རྒྱལ་པོས་བཤད་དུ་གསོལ། ཞེས་བྱས་པ་ལས། སྐྱབ་པས་གསུངས་པ། གྲེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ཉོན་ཅིག །

Then again sage *Yid les sKye* made this request, “ O Great Sage *Rig pa'i shes*, how can one learn the section on diagnostic approaches based on the sign and symptom of a disorder? May the Supreme Healer, the King of Physicians, please explain.” To this request, the Master replied, “ O Great Sage, listen.

Затем мудрец (*drang srong*) Йиле Кье (*yid las skyes*) обратился вновь. «О, Учитель, мудрец Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*), Исцелитель, Царь врачей, прошу разъясните место распознаваемых признаков!» Учитель отвечал: «О, великий мудрец, слушай!

ངོས་བབས་རྟགས་ལ་བསྐབ་པ་ནི། ཁེ་དང་དུ་བ་ཇི་བཞིན་དུ། འདད་ཀྱི་ངོས་ནི་རྟགས་ལ་བབས་པ། བརྟག་ཐབས་མེད་པའི་སྐྱབ་པ་ཡིས། རྟགས་ཉིད་རྟགས་སུ་མི་ཤེས་ཏེ། སུ་བ་སྐྱངས་པར་འབྱུང་དང་འདྲ། སྐྱིན་འདུས་ཆར་འབྱུང་བེར་བ་ལྟར། ཁ་ངེས་རྟགས་སུ་བྱེད་པ་ཡོད། རྟེ་བྱིར་ངོས་འཛིན་བརྟག་ཐབས་མན་ངག་གཅེས། །

In order to learn the section of diagnostic approaches, it should be known that the relationship between a disorder and its signs and symptoms is like the relationship between fire and smoke. Accordingly, a disorder should be identified on the basis of its related signs and symptoms. Any physician ignorant of the basic knowledge on diagnostic techniques will not understand the definite signs and symptoms of a disorder and its true manifestations. It is like smoke being mistaken for a steam or like predicting inevitable rainfall whenever clouds gather. Consequently, these uncertain signs could be taken for a real one, resulting in a wrong diagnosis. Therefore, the knowledge on the method of identifying signs and symptoms is very important for every physician.

Что касается изучения распознаваемых признаков. Воспринимай признаки как внешние [проявления] болезни, подобно огню и дыму. Врач, не владеющий методами диагностики, не сможет разобраться в симптомах, это как перепутать дым и пар. Или вынесет суждение по ненадёжным признакам – это как заявлять, что пойдёт дождь, когда облака [лишь] собрались. Поэтому так важны наставления о методах диагностики.

ཁ་དམར་བཅོས་ལ་དགོས་པའི་བྱིར། རྟེས་པ་དངོས་སྐྱབ་བརྟག་པ་དང་། སྐྱེ་བོ་མཁས་ཟེར་མགུ་བྱའི་བྱིར། འདན་གཡོ་སྐྱབ་ཀྱིས་བརྟག་པ་དང་། གསོ་ཚོ་སྐྱང་དོར་བྱ་བའི་བྱིར། སྐྱང་སྐྱང་སུ་བཞིར་བརྟག་པའོ། །

In order to impart accurate diagnosis and to prescribe correct remedies, the diagnostic principles that reveal the actual manifesting *nyes pa* should be employed. In order to earn public admiration and popularity, diagnostic techniques based on indirect skillful means should be employed. In order to determine whether to accept or to refuse patient during the course of treatment, four diagnostic criteria of a patient's condition should be employed.

Чтобы дать заключение и [определить] что нужно для излечения – исследуют проявления ньепа (**nyes pa**); чтобы прослыть знатоком и снискать уважение – диагностируют, прибегая к уловкам и хитростям; чтобы [определить] стоит ли браться за лечение или отказаться – исследуют четыре критерия принятия и отказа.

ཉེས་པ་དངོས་སུ་སྟོན་པའི་བརྟག་པ་ལ། སློང་བ་རྩུ་ཡི་སློན་ནས་བརྟག་པ་དང་། མཚན་ཉིད་རྟགས་ཀྱི་སློན་ནས་བརྟག་པ་དང་། ལམ་གཞི་བརྟེན་པའི་སློན་ནས་བརྟག་པ་ལོ། །

Diagnostic techniques associated with the actual manifestation of **nyes pa** consists of an examination based on the cases and conditions of a disorder, (**пропущено: an examination on the basis of the signs and symptoms of a disorder and**) an examination on the basis of assessing the benefit and harmful effects of diet and behavior.

При исследовании проявлений ньепа (**nyes pa**) изучают по поднявшим их причинам, по признакам или симптомам и по тому, что вредит, а что помогает.

སློང་བ་རྩུ་རྒྱུན་ཟས་དང་སྦྱོང་ལམ་རྣམས། ལག་ཟོས་གང་བྱས་ནད་ཀྱི་རྟོགས་པར་བུས། ལྷུང་པར་སློང་བའི་རྒྱུ་གྱིས་ཤེས་པར་བྱ། ཅི་ཕྱིར་རྩུ་ལས་འབྲས་བུ་འགལ་མི་སྲིད། །

The causes and conditions of disorder can be ascertained from the food that one has taken and the kind of lifestyle that one has indulged. Specifically by knowing the arousal condition one will know the nature of a disorder, as every cause must yield its corresponding effect.

Причины и условия поднятия [болезней] – это питание и образ жизни. По тому, что [больной] ест и чем занимается, можно определить все болезни. Особенно следует обращать внимание на условия поднятия, потому что плоды не могут противоречить причине.

མཚན་ཉིད་རྟགས་ལ་བརྟག་གཞི་བརྟག་ཡུལ་དང་། བརྟག་སློན་བརྟག་པའི་ཚུལ་དང་རྣམ་པ་བཞི། །

The characteristic features of signs and symptoms consist of four: the basis of investigation, the objects of investigation, the basic criteria of investigation and the method of investigation.

При исследовании признаков или симптомов есть четыре аспекта: основа исследования, объект исследования, врата исследования и методы исследования.

གཞི་ནི་རྩུང་དང་མཁྲིས་པ་བད་ཀན་གསུམ། མཚན་ཉིད་འཕེལ་ཟད་གསོག་ལྡང་འབྲུགས་པའི་རྟགས། ཚ་གང་གཉིས་སུ་བྲིལ་ལ་བརྟག་པར་བྱ། །

The bases of investigation are the three imbalanced states of **rlung**, **mkhris pa** and **bad kan**. Their characteristics are based on the signs and symptoms of the excess, deficiency, accumulation, manifestation and the disturbed states. The ultimate diagnosis has to be made by condensing all characteristics of disorder into hot and cold disorders.

Основа – это тройка лунг (*rlung*), трипа (*mkhris pa*) и бекен (*bad kan*). Их симптомы – признаки увеличения, истощения, накопления, поднятия и возмущения – нужно исследовать, сводя к жару или холоду.

བརྟུག་ཡུལ་དབང་པོ་ཡུལ་ལྗེ་དྲི་མ་ལྗེ། དབང་པོ་མིག་དང་ན་བ་སྣ་སྟེ་ལུས། །ཡུལ་ནི་གཟུགས་སྐྱ་དྲི་རོ་རེག་བྱ་ལྗེ། དྲི་མ་
ལུང་པ་འཇུ་སྐྱུགས་ཚུ་ཁྲག་བརྟུག།

The objects of investigation include the five sensory organs, their respective objects and the five waste products. The sensory organs are the eyes, ears, nose, tongue and the body. Their objects are form, sound, smell, taste and touch. The impurities include sputum, stool, vomitus, urine and blood.

Объекты исследования – это пять органов чувств и их объектов и пять нечистот. Обследуют органы чувств: глаза, уши, нос, язык и тело; их объекты: формы, звуки, запахи, вкусы и прикосновения и нечистоты: мокроту, кал, рвотные массы, мочу и кровь.

བརྟུག་སྒོ་ཡུལ་དུས་རང་བཞིན་ན་ཚོད་དང་། །ཉིན་ལག་ཟས་ཟོས་གནས་ལས་མ་འཇུལ་ཉླགས། །

The basic criteria of investigation which enables correct identification of a disorder are assessing the place, season, nature, age, arising time, after-effects of foods and the location of a disorder.

Врата исследования. Без ошибки определишь [заболевание] исходя из местности, сезона, телосложения, возраста, времени суток, этапа пищеварения и локализации.

བརྟུག་ཚུལ་བཟྭ་དང་རེག་པ་དྲི་བས་བརྟུག།

Methods of examination involve visual examination, palpation and interrogation.

Методы исследования. Исследуют с помощью осмотра, пальпации и опроса.

བཟྭ་བ་མིག་ཡུལ་བོངས་དབྱིབས་ཁ་དོག་བརྟུག། །ལུང་པར་སྟེ་དང་ཚུལ་བརྟུག་པར་བྱ། །འདི་ནི་མཚོང་བ་ཡུལ་རེག་
བརྟུག་པ་ཡིན། །

Objects of a physician's visual examination include observing the size, structure and color. Specifically, the tongue and urine should be examined thoroughly. This diagnostic approach is the visual grasping of the object of sight.

У объектов для осмотра исследуют размер, форму и цвет. Особенно нужно изучить язык и мочу. Таково постижение путём исследования визуальных объектов.

རིག་པ་ལུས་ལྷུང་ཚ་གང་འབྱུང་འཇམ་བརྟག། །ཁྱད་པར་བརྒྱུར་འཕྲིན་པ་རྩ་ལ་བརྟག། །འདི་ནི་དཔྱད་པ་དོན་རིག་
བརྟག་པ་ཡིན། །

Objects of touch include feeling temperature, growth and softness of the physical body. Specifically, the radial pulse is examined to receive information that is transmitted by the messenger pulse. The diagnostic approach is an analytic study of the nature of disorder.

Пальпация. Исследуют температуру тела, выступы и мягкость. Особенно обследуют пульс – вестника с посланием. Таково постижение путём обследования внутренних органов.

དྲི་བས་བརྟག་པ་ན་བའི་ལྷུང་གུན་ཏེ། །གང་གིས་གང་ལྟར་གང་ན་གང་དུ་གང་། །ཁྱད་པར་རྒྱ་གནས་མཚན་ཉིད་དྲིས་
ལ་བརྟག། །རྒྱ་ལ་ཉམས་པ་གནས་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ། །མཚན་ཉིད་ནད་རིགས་བྱི་བྲག་བྱེད་པར་འགྱུར། །དེ་བྱིར་བརྟག་པ་
གུན་ལ་དྲི་བ་གཅེས། །འདི་ནི་ཐོས་པ་སྐྱ་རིག་ཅེས་སུ་བཤད། །

Diagnosis through interrogation includes all objects of hearing. Related questions regarding which, how, where, when and what are asked. The physician must specifically ask the cause and condition, site, signs and symptoms of a disorder. The information on the causes and conditions helps to ascertain the imbalanced state of *nyes pa*, whereas knowing the location of a disorder reveals its entrance and the signs and symptoms determine the specific disorder. Therefore, interrogation forms a very important part of an entire examination. This diagnostic approach is called the analytical study of the case from what is being heard.

Опросом обследуют все объекты, [воспринимаемые] ушами. Отчего, как, что и когда болит. Особенно с помощью опроса исследуют причины, локализацию и симптомы. По причинам различают ньепа (*nyes pa*), по месту локализации – врата вхождения, по симптомам – частный вид заболевания. Поэтому опрос важен при любом обследовании. Это называется постижение на слух.

ཕན་གཞོན་བསྐྱེན་པ་ཟས་སྦྱོད་སྐྱེན་དབྱེད་བཞི། །རྒྱ་དང་ནད་ཀྱི་ངོ་བོ་མཐུན་མི་མཐུན། །འཕྲོད་མི་འཕྲོད་ལས་ནད་
གུན་ཤེས་པར་འགྱུར། །ལྟར་སྣང་མ་ཡིན་བསྐྱེད་པས་རྟོགས་འགྱུར་ཏེ། །སྐྱེན་པས་ཉམས་རྗེད་ནད་པའི་གསོ་དོན་
ཤེས། །ཞིས་གསུངས་སོ། །

Diagnostic criteria based on the beneficial and harmful effect consists of four: diet, lifestyle, medicine and external therapy. All disorders can be identified on the basis of whether the cause corresponds to the nature of disorder or whether or not the diet and the medicine that was prescribed had been favourable. One must persistently observe the disorder by mindful investigation and not just by superficial appearance. In this way, the physician will gain confidence and will understand the best means for treating the patient.” Thus it was said.

Опора на то, что вредит и что помогает. По сочетаемости или не сочетаемости четвёрки: питания, образа жизни, лекарств и процедур с причинами и характером болезни, по тому подходит [лечение] или не подходит, можно определить любое заболевание. Постигание приходит благодаря длительному [исследованию], не доверяясь первому впечатлению.

Так врач обретает уверенность [в постановке диагноза] и понимание, как лечить больного.

བདུད་ཚེ་སྒྲིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་ཉེས་པ་དངོས་སུ་སྟོན་པ་བརྟག་པའི་ལེན་སྟེ་ཉི་ཤུ་
རྩ་བའི་པའོ།།

This is the twenty-fourth chapter, which reveals the diagnostic principles based on the actual manifestation of *nyes pa*, from the Secret Quintessential Instructions on the Eight Branches of the Ambrosia Essence Tantra.

Это двадцать четвёртая глава «исследование проявлений ньепы (*nyes pa*)» из «Экстракта амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».